

บทคัดย่อ

บทคัดย่อวิทยานิพนธ์ เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร

กระบวนการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรรยากจนในการแก้ปัญหาหนี้สินนอกระบบ ในอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

โดย

นายसानิต นันทสมบูรณ์

กันยายน 2543

ประธานกรรมการที่ปรึกษา: อาจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

ภาควิชา/คณะ: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร

การวิจัยเรื่อง กระบวนการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรรยากจนในการแก้ปัญหาหนี้สินนอกระบบ ในอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรชนบทหมู่บ้านยากจน ในอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้สินเชื่อนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกรรชนบทหมู่บ้านยากจน ในอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ 3) เพื่อศึกษากระบวนการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรรยากจนในการแก้ปัญหาหนี้สินนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกรรชนบทหมู่บ้านยากจน ในอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ มีเนื้อหาครอบคลุมถึง ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร ภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้สินเชื่อนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกร และกระบวนการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรรยากจนในการแก้ปัญหาหนี้สินนอกระบบ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ค่าสถิติที่ใช้ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. จากผลการศึกษาภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีภาระหนี้สินโดยเฉลี่ย 22,317 บาท เมื่อพิจารณาภาระหนี้สินตามแหล่งสินเชื่อพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีภาระหนี้สินจากแหล่งสินเชื่อในระบบโดยเฉลี่ย 16,908 บาท และภาระหนี้สินจากแหล่งสินเชื่อนอกระบบโดยเฉลี่ย 10,773 บาท โดยส่วนใหญ่ภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรนั้นเกิดจากการนำเงินไปลงทุนในภาคการเกษตร รองลงมาเพื่อนำมาชำระหนี้สินเดิม และเป็นทุนการศึกษาของบุตรหลานในครัวเรือน ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้สินเชื่อระบบของครัวเรือนเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเรียงตามลำดับความสำคัญคือ (1) การได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรและสินเชื่อของหัวหน้าครัวเรือน(X_{10}) รองลงมา(2) ระยะเวลาการนำสินเชื่อมาชำระของครัวเรือนเกษตรกร(X_5) (3) จำนวนครั้งของการเพาะปลูกของครัวเรือนเกษตรกร(X_6) (4) รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร(X_3) (5) เจตคติต่อการกู้เงินนอกระบบของหัวหน้าครัวเรือน(X_{11}) (6) การมีผู้อำนวยความสะดวกของขั้นตอนในการกู้(X_9) และ(7) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน(X_2) ตามลำดับ โดยปัจจัยทั้งหมดรวมกันอธิบายความผันแปรของการใช้สินเชื่อระบบของครัวเรือนเกษตรกรได้ร้อยละ 44.20 ($R^2 = 0.442$; $P < 0.01$) ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการถดถอยเพื่อแสดงน้ำหนักของแต่ละปัจจัยตามค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน โดยถือว่าเป็นสมการที่ดีที่สุดในการอธิบายปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้สินเชื่อระบบดังนี้

$$ZY = -0.0295Z_{x_{10}} + 0.355Z_{x_5} - 0.259Z_{x_6} \\ - 0.166Z_{x_3} - 0.196Z_{x_{11}} + 0.0142Z_{x_9} - 0.127Z_{x_2}$$

ผลของการวิจัยพบว่า ครัวเรือนเกษตรกร คิดหา(กระบวนการปรับตัวในการแก้ปัญหาหนี้สินนอกระบบ โดยส่วนใหญ่ครัวเรือนเกษตรกรมีการปรึกษาหารือภายในครัวเรือนในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับทางเลือกในการแก้ปัญหาหนี้สินนอกระบบ การลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น การหาทางเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้ครัวเรือนเพื่อเพิ่มรายได้ และการรับจ้างทั่วไป) (สำหรับมาตรการในการดำเนินการของครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ มีการริเริ่มเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม เพิ่มแรงงานในภาคการเกษตรของครัวเรือน โดยให้สมาชิกในครัวเรือนที่ศึกษาอยู่ต้องออกจากโรงเรียนมาช่วยงานในครัวเรือน และส่วนหนึ่งก็เข้าไปหางานทำในภาคอุตสาหกรรมในชุมชนเมือง) จาก

การศึกษาแนวคิดเชิงระบบเกี่ยวกับการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกร และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ทำให้เห็นว่าสภาพเศรษฐกิจสังคมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรเกิดภาวะความเครียด และการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรก็มีรูปแบบแตกต่างกันไป โดยบางครัวเรือนละทิ้งวิธีการเกษตรแบบดั้งเดิม หันมาใช้เทคโนโลยีและการลงทุนเพื่อตอบสนองตลาดเป็นหลัก